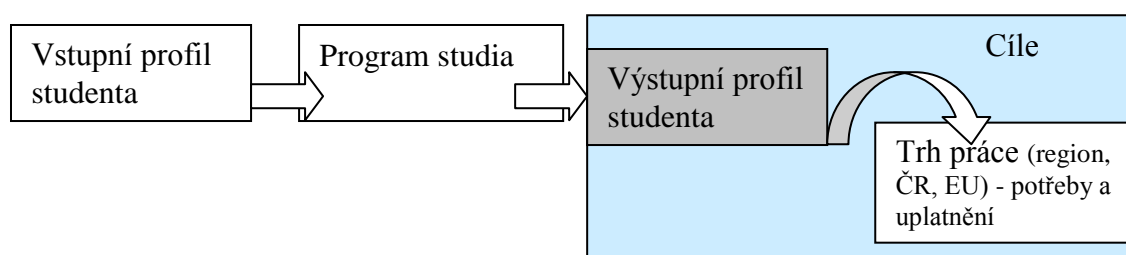

ZPŘESŇUJÍCÍ INFORMACE PRO AKREDITACE FILOLOGICKÝCH PROGRAMŮ

Po první vlně akreditací filologických programů zhodnotila pracovní skupina pro filologii a literární vědu své zkušenosti a nabízí je odborné veřejnosti formou těchto zpřesňujících informací. Ty mohou být vedle *Vyhlášky č. 42/1999, Metodické pomůcky MŠMT* a *Doplňujících požadavků akreditační komise k žádostem o prodloužení akreditace oborů s filologickým zaměřením* další pomůckou k vypracování žádostí, případně mohou posloužit při úpravách nebo vývoji nových koncepcí studia, ať již v souvislosti s Novelou zákona zavádějící třístupňové studium, nebo s vytvářením společného evropského prostoru všeobecně.

Koncepce studia

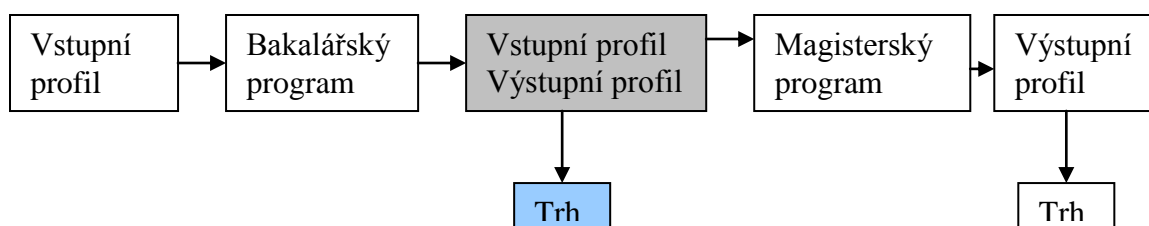
Obecným rámcem koncepce programu/oboru na jakékoli úrovni třístupňové struktury je tento model:

Při koncipování programu studia je vhodné se zaměřit na vymezení **výstupního profilu** absolventa. Ten úzce souvisí se stanovením **cílů** studia, které jsou jednak obecné, akademické, jednak oborově specifické, přičemž vycházejí z potřeb trhu práce a uplatnitelnosti; odtud se přechází k určení **vstupního profilu** studenta. Po vymezení obou profilů se vytváří **náplň studia** tak, aby vedla k dosažení výstupního profilu a cílů.

Klíčovým momentem je **dosažitelnost profilu** absolventa studiem: zde záleží především na skladbě předmětů a na jejich obsahu v korelaci se vstupním profilem. Jedním z poměrně často se vyskytujících problémů je právě nedosažitelnost cílů a profilu – ty jsou např. vzhledem k obsahu studia a vstupnímu profilu stanoveny příliš ambiciózně nebo široce, anebo škola nemá příslušně kvalifikované učitele. Souvisejícím problémem bývá i **název programu/oboru** neodpovídající obsahu a dosažitelnému profilu.

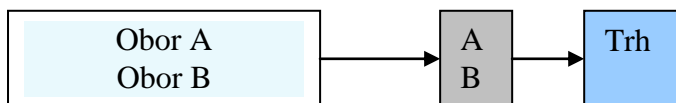
Aktuální otázkou je dělení souvislého magisterského studia do dvou stupňů Bak. + Mgr., obvykle v poměru 3+2. Obtížné bývá především stanovení profilu bakaláře a jeho uplatnění.

Ještě obtížnější je tento problém v případě mechanického rozdělení souvislého dvouoborového magisterského studia do dvou stupňů:

Bakalářský program

Profil absolventa

Na hledání profilu a programové koncepce se často rezignuje a řešení bývá dvojí: (1) jednooborové bakalářské studium nebo (2) profesní bakalářské studium 3-4 leté, jehož zaměření ani struktura však neumožňují vytvořit magisterské návazné studium tak, aby bylo v souladu s Novelou, protože bakalářský program s takovou nadstavbou nepočítá a jeho charakter ji neumožňuje.

Bakalářský jednooborový plán vyžaduje zaplnění 50%, která dříve představoval druhý obor, nemá-li dojít k redukcí objemu studia. Pragmatická řešení nebývají velmi úspěšná: obor např. stanoví volný výběr předmětů z fakultní nabídky ve stanoveném objemu v rámci povinně a volně volitelných předmětů. Důsledkem takového řešení je pak neschopnost vytvořit syntetizující profil absolventa s definovaným uplatněním.

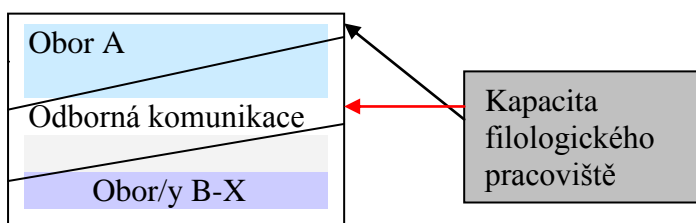
Studium

Profil

Jiným extrémem je, když se obor, který není kapacitně na rozšíření připraven, snaží studijní plán doplnit vlastními novými předměty. Zde pak obvykle nastane problém kvalifikovaného zajištění nových předmětů nebo naopak jejich smysluplnosti pro dosažení profilu absolventa. S personálním zajištěním se však potýkají i nově vznikající bakalářské programy/obory profesního typu, které obsahují složku odborné komunikace v nefilologických oborech (právo, cestovní ruch, obchod apod.).

Profesní bakalář

Ve všech případech se kvalifikační nezajištěnost negativně promítá do předmětové skladby i obsahu samotných kurzů a v konečném důsledku vede k nedosažitelnosti cílů studia i profilu absolventa, čímž se koncepce studia rozpadá.

Bakalářské programy profesního typu se pak střetávají se dvěma dalšími problémy: (1) filologická, zvláště jazyková složka se charakterem blíží spíše obecným jazykovým kurzům než univerzitnímu studiu a (2) návrhy na magisterské návazné studium jsou neúspěšné, protože bakalářský stupeň z hlediska skladby s touto alternativou nepočítal – koncepce se opět rozpadá, neboť magisterský profil nelze obsahem studia dosáhnout (obsah studia se totiž snaží o kompenzaci a stává se prvocyklovým).

Vstupní požadavky

Požadavky byly často vymezovány takovým způsobem, že bylo obtížné zjistit požadovaný vstupní profil studenta. V žádostech tedy prosím uvádějte:

- (a) **výčet předmětů přijímací zkoušky** (části písemné a ústní zvlášť); typy úloh nejsou směrodatné;
- (b) **minimální požadovanou úroveň komunikativní kompetence** zjišťovanou ve zkoušce a stanovenou jako minimální požadavek k přijetí; nejlépe je vymezit kompetenci oproti některému z uznávaných standardů, jako oproti Evropskému referenčnímu rámci Rady Evropy (A1 – C2), případně oproti některé mezinárodní zkoušce (minimální počet bodů) nebo maturitní či státní zkoušce, případně na základě zvládnutí některé učebnice. Nebude-li v žádosti uvedeno jinak, předpokládá se, že uvedeného minimálního standardu dosahují přijímaní uchazeči v receptivních i produktivních kompetencích všeobecného jazykového úzu;
- (c) **další požadované předpoklady (minimální standard).**

Výstupní požadavky

Prověřované znalosti a dovednosti musí odpovídat stanovenému profilu absolventa a jeho uplatnění, jakož i cílům studia. Stává se, že zjišťování profilových kompetencí a jejich úrovně je z tohoto hlediska neúplné. V žádostech tedy prosím mimo jiné uvádějte:

- (a) **výčet předmětů SZZK/BZK** (části písemné a ústní zvlášť); typy úloh nejsou směrodatné;
- (b) **minimální požadovanou úroveň komunikativní kompetence** (stanovenou podle obdobných kritérií a referenčních standardů jako u požadavků vstupních);
- (c) **další zjišťované požadavky a znalosti/dovednosti v profilu** absolventa včetně jejich stanovené minimální úrovně.

Obsah studia

Předmětová skladba a předměty musí prokazatelně vést k dosažení profilu, který je ověřován státní závěrečnou zkouškou.

Často plán svojí skladbou k vymezenému profilu absolventa a dosažení cílů studia prokazatelně nevede. Pak je třeba ho přizpůsobit vymezenému profilu a cílům, nebo naopak znovu stanovit cíle a profil tak, aby byly studiem dosažitelné. V každém případě však musí cíle i profil odpovídat cílům a profilu univerzitního studia obecně. Některé žádosti se vracely právě z těchto důvodů. Docházelo k tomu především u bakalářských programů, kde např. snaha o dosažení vyšší jazykové kompetence vedla k převaze obecných jazykových kurzů neposkytující ani utříděný pohled na studovaný jazyk, o obecných vysokoškolských dovednostech nemluvě; u profesních bakalářů typu *Cizí jazyk pro praxi X* bylo v prvních verzích žádostí zastoupení nefilologické složky z hlediska cílů a profilu absolventa nedostatečné, zatímco témata bakalářských diplomových prací byla naopak převážně nefilologická.

Objem studia a proporcionálnost složek bývají stále častěji uváděny v kreditech. Zde je nutno upozornit, že univerzity mají rozdílné systémy a ani systém ECTS nemá absolutní vypovídací hodnotu.¹ Akreditační komise musí proto při posuzování plánu vycházet z předmětové skladby, hodinových dotací a typu atestací, přičemž sleduje vzájemný poměr:

¹ Dochází k paradoxním jevům, kdy za kurz A na univerzitě X, který podle sylabu odpovídá kurzu B na univerzitě Y, dostane student na každé univerzitě jiný počet kreditů. Zdá se, že počet kreditů souvisí spíše s „váhou“ kurzu v rámci programu než s reálně vynaloženým úsilím studenta.

- povinné, povinně volitelné a nepovinně volitelné složky,
- filologické a nefilologické složky,
- jazykové a nejazykové filologické složky,
- teoretické a aplikované složky (včetně forem výuky).

Tyto parametry hodnotí opět v korelaci se stanovenými cíli studia a profilem absolventa. Problémy jsou z tohoto hlediska velmi rozmanité a vzhledem k různorodosti programů není možné stanovit jednotné kvantitativní proporce.

Obecně však lze říci, že u filologického programu má složka filologická převažovat, přičemž vzájemné poměry mají (samozřejmě spolu s obsahem) garantovat jak obecnou univerzitní, tak specificky oborovou úroveň profilu.

Jaké byly nejčastější problémy koncepce?

- Nefilologická složka profesně zaměřených bakalářských programů byla podhodnocena.²
- Teoretická složka (v poměru kurzů, ale i z hlediska jejich obsahu) nezajistila obecnou složku univerzitního profilu.
- Aplikovaná složka byla pro dosažení profilových dovedností nedostatečná.³
- Volitelná složka dosahovala vysokého procenta objemu studia, přičemž nebyla oborově integrující.⁴
- Povinný předmět se z hlediska cílů a oborového profilu do skladby nehodil.

Problematické bývají i sylaby jednotlivých předmětů. Většinou je podle předepsaného formuláře vytvářejí učitelé jednotlivých předmětů. Málokdy je celek sylabů redakčně sjednocen nebo jakkoli předkladatelem revidován, často dochází k překrývání látky či duplicitě cílů, nebo je sylabus neúplný. Je pochopitelné, že odpor k byrokracii a podcenění významu jednotlivých sylabů vedou nejen k podcenění možných negativních důsledků při posuzování žádosti, ale především k přehlédnutí obsahových nedostatků předmětové nabídky.

Z obsahového hlediska může vzniknout problém proto, že sylabus, a tedy i koncepci kurzu, vytváří učitel, kterému může chybět dostatečná kvalifikovanost. Například u kurzů překladu a tlumočení (nesprávně často pojmenovaných Překladatelství a tlumočnictví nebo Translatologie), nemá-li jít o tradiční filologický kurz s cílem rozšířit touto technikou studentovy jazykové nebo kontrastivně lingvistické znalosti a dovednosti, ale má-li jít o rozvoj základních překladatelských či tlumočnických kompetencí⁵ tak, aby mohly tvořit součást uplatnění absolventa, musí mít tuto kompetenci rozvinutou na profesionální úrovni sám učitel a navíc by měl mít i příslušné zázemí teoretické a metodické.

Jaké byly nejčastější problémy sylabů?

- Rozpory mezi názvem - obsahem - cíli - požadavky na atestaci - základní bibliografií.

² Např. program měl připravovat pro práci v oblasti obchodu, přičemž nefilologickou složku představovaly tři semestrální kurzy, které svým obsahem tuto přípravu zajistit nemohly.

³ Např. pokud modul odborné komunikace neobsahuje rozvíjení produktivních a interaktivních dovedností v dané předmětné oblasti nebo pokud se např. překladatelské dovednosti rozvíjejí v jednom dvousemestrálním dvouhodinovém kurzu.

⁴ Např. studentům profesně zaměřeného bakalářského studia se nabízely četné kurzy zaměřené metateoreticky.

⁵ V oblasti vysokoškolské výchovy překladatelů se rozeznává kompetence z hlediska výkonu pro trh (tedy ne/způsobilost pro výkon odpovídající profesionálním normám a etickému kodexu z hlediska výkonu i jednání), a to zvláště směrem do mateřského a směrem do cizího jazyka. Kompetence jsou dále odstupňovány podle náročnosti technik či tematických oblastí. Vzhledem k hodinovému rozsahu a úrovni jazykových kompetencí mohou mít tyto kurzy pouze propedeutický charakter i cíl. Dále lze dospět tam, kde se kurz specializuje na konvenční útvary v oblasti komunikace studovaného oboru, jako např. obchodní dopisy nebo obchodní smlouvy, ovšem za předpokladu, že student ovládá problematiku věcně a že již umí tyto typy textů sám produkovat. Výuce překladu by tedy měla v takovém případě předcházet výuka produkce textu v jiném kurzu.

- Neaktualizovaná bibliografie.
- Duplicita bibliografie nebo anotací.
- Rozpory mezi obsahem/cíli předmětu a cíli celého studia.
- Rozporné informace v sylabu v porovnání s informacemi o předmětu v souhrnné nabídce předmětů.
- Nevhodná forma atestace z hlediska cílů předmětu.⁶
- Z formálního hlediska příliš stručné nebo naopak redundantní popisy obsahu a cílů (optimální je 7-10 řádková anotace s relevantními informacemi).
- Z formálního hlediska neúplnost ve zkrácených citacích bibliografie dle platné normy.
- Z formálního hlediska neúplnost sylabu v porovnání s předepsaným formulářem.
- Z formálního hlediska absence sylabu v porovnání s uvedením předmětu ve studijním plánu.

Personální zajištění

Základním požadavkem existence programu/oboru je vyhovující kvalifikační a věková struktura interních pracovníků mateřského pracoviště v hlavním pracovním poměru a v minimální perspektivě standardní doby akreditace oboru.

Jaké byly nejčastější problémy?

- Absence dynamiky rozvoje pracoviště (tj. potenciálu doktorandů a habilitačních řízení).
- Průměrný vysoký věkový průměr (důchodový nebo předdůchodový věk) učitelů oboru.
- Absence profesora nebo docenta na oboru v hlavním pracovním poměru.
- Nízký průměr výstupů odborné (vědecké) činnosti na pracovníka za posledních pět let.
- Odborné zaměření učitele neodpovídalo zaměření jím vyučovaných předmětů.
- Vzdělání nebo praxe učitele neodpovídaly vyučovanému předmětu (praxe je zásadní u odborného jazyka v kurzech kombinujících jazyk s obsahovou složkou nebo např. v kurzech překladu a tlumočení)⁷. Paradoxně se vyskytly i případy, kdy pracoviště takové učitele měla, avšak výukou předmětu pověřila učitele bez praxe.
- Formální nedostatky: chyběla kurikula některých učitelů nebo chyběly některé požadované údaje (formulář byl neúplný) či nesouhlasily s údaji v jiných částech žádosti; chyběly souhlasy externistů a pracovníků na VVP.

Garance rozvoje oboru/pracoviště, společenská potřeba absolventů

Při neexistenci rozvojových koncepcí oborů či analýz potřeb trhu se zde žádosti uchylují někdy k obecným a nepodloženým tvrzením, nezřídka nadneseným.

Zde může pracoviště využít příležitost a uvést údaje, které svědčí o jeho rozvojové perspektivě, spolupráci s praxí a vědecko-výzkumnými institucemi, o jeho mezinárodní integrovanosti či o mezinárodní srovnatelnosti studií dosažitelné kvalifikace absolventů.

Za pracovní skupinu
Zuzana Jettmarová

⁶ Např. zkoušení rozvoje ústních kompetencí nebo tlumočnických dovedností formou písemného testu.

⁷ Učitel, který odborný jazyk nezná a v dané oblasti na trhu nepracoval, je zcela závislý na učebnici, pokud existuje a pokud o její existenci ví. Vyšší stupeň komplikací nastává v kombinaci s požadavkem, aby učitel takovou komunikaci učil pomocí techniky překladu a tlumočení nebo vlastní produkce, přičemž postrádá zkušenost i v této oblasti. Stejně problematická je i koncepce a výuka obecných kurzů překladu a tlumočení, má-li být PT kompetence profilovou složkou. Řešení lze hledat ve získání učitelů s příslušnou kvalifikací a praxí, anebo od takových předmětů upustit.

zpravodaj